

Stress: van passe-partout tot paradigma

B. VAN
HOUDENHOVE,
F. BOER,
E. VERMETTEN

Wie heeft geen stress? We hebben er tegenwoordig de mond van vol. Het concept is in het gewone spraakgebruik doorgedrongen en wordt vaak gebanaliseerd. Men heeft het over stress met een naïeve vanzelfsprekendheid – als een sleutel die op vele sloten past.

Bovendien is de precieze betekenis van het concept onduidelijk. Slaat het op gebeurtenissen of situaties (dag in dag uit moet ik de langzaam voortkruipende files trotseren ...)? Wordt er een subjectieve beleving mee bedoeld (sinds ik bij de verkeerde bank heb belegd, giert de onrust door mijn borstkas ...)? Of verwijst het concept naar een reeks fysiologische veranderingen die optreden bij elke vorm van ‘bedreiging’ (de deadline nadert en mijn adrenaline- en cortisolgehalte bereiken ongekende hoogten ...)?

Met dit themanummer ‘Stress en psychiatrie’ willen wij een tegenwicht bieden tegen deze banalisering en conceptuele verwarring. Het geeft stress de plaats die eraan toekomt, namelijk die van een belangrijk paradigma. Stress getuigt van de fundamentele noodzaak van levende organismen om, door continue aanpassing, in evenwicht te blijven. Dit evenwicht kan echter onder druk komen te staan en tijdelijk of langdurig verstoord raken. Diverse psychische en, al dan niet functionele, lichamelijke stoornissen kunnen daarvan het gevolg zijn. Stress loopt dus als een rode draad door het hele veld van de geneeskunde, met inbegrip van de psychiatrie.

Uiteraard gaat het om een bijzonder complex concept, dat vanuit verschillende invalshoeken bestudeerd kan worden. De auteurs van dit themanummer bespreken stress zowel in zijn biologische, psychologische als sociale dimensies. Uit hun bijdragen blijkt hoezeer deze dimensies samenhangen en onderling interageren, maar ook hoeveel werk er nog aan de winkel is om deze interacties voldoende op te helderen, met inachtneming van diverse methodologische valkuilen.

Ron de Kloet bijt de spits af met een gedetailleerde uiteenzetting over de neurobiologische aspecten van stress. Vanuit eigen onderzoek gaat hij vooral in op de rol van glucocorticoiden en hun receptoren.

Stephan Claes focust op de link tussen stress en depressie. Hierbij spelen, naast genetische factoren, vroegkinderlijke en recentere belastende ervaringen een sleutelrol.

Dina Collip, Inez Myin-Germeys, Ruud van Winkel en Jim van Os brengen stress in verband met het concept ‘sensitisatie’. Dit zou een gemeenschappelijk neurobiologisch mechanisme kunnen zijn dat de invloed van stressvolle omgevingsfactoren op het ontstaan en het persisteren van psychose kan verklaren.

Nelleke Nicolai staat stil bij sekse- en gendergebonden aspecten van stress. Zij laat zien hoezeer neurobiologische (onder meer hormonale) verschillen en psychosociale factoren (misbruikervaringen bijvoorbeeld) op elkaar inspelen.

Frits Boer bekijkt stress vanuit een ontwikkelingsperspectief, vertrekkend van de prenatale periode. Hij wijst erop dat stresservaringen bij kinderen, door de interacties met het ouderlijk milieu, een apart karakter hebben.

Lorenz van Doornen geeft een overzicht van recente onderzoeksbevindingen over de relatie tussen stress en werk. Hij plaatst onder meer kritische kanttekeningen bij het actueel zeer in zwang zijnde onderzoek van cortisol in het speeksel.

Eric Vermetten focust op traumatische stress. Hij bespreekt controversiële neurobiologische bevindingen over de posttraumatische stressstoornis en schetst nieuwe ontwikkelingen in het onderzoek.

Boudewijn Van Houdenhove en Cobi Heijnen belichten de psychoneuro-immunologie, een relatief jonge wetenschap waarin de wederzijdse beïnvloeding tussen het brein en het immuunsysteem centraal staat. Vanuit deze wisselwerkingen kan er hopelijk meer duidelijkheid komen over de pathofysiologische basis van het chronischevermoeidheidssyndroom.

Patrick Luyten, Stefan Kempke en Boudewijn Van Houdenhove zijn ten slotte van mening dat men stressgebonden aandoeningen het beste kan bestuderen via recursieve, non-lineaire modellen. Bovendien moet men bij dit onderzoek de nadruk leggen op individuele betekenisgeving.

Als we met dit themanummer onze vakgenoten overtuigen van het paradigmatische belang van het stressconcept voor de psychiatrie en van de noodzaak in de toekomst hieraan ruime onderzoeksaandacht te besteden, zijn we in onze opzet geslaagd. In naam van alle auteurs: veel leesplezier!

AUTEURS

B. VAN HOUDENHOVE is buitengewoon hoogleraar Medische en Gezondheidspsychologie aan de faculteit Geneeskunde van de KU Leuven en is verbonden aan de Universitaire Ziekenhuizen Leuven.

F. BOER is hoogleraar Kinder- en Jeugdpsychiatrie bij het AMC en verbonden aan de Bascule te Amsterdam.

E. VERMETTEN is psychiater en hoofd van het Onderzoekscentrum van de Militaire GGZ/Centraal Militair Hospitaal en is verbonden aan de afdeling Psychiatrie van het UMC Utrecht.

Correspondentieadres: prof. dr. B. Van Houdenhove, KU Leuven, afdeling Liaisonspsychiatrie, Herestraat 49, 3000 Leuven, België.

E-mail: boudewijn.vanhoudenhove@uz.kuleuven.ac.be.

TITLE IN ENGLISH Stress: from passepartout to paradigma